

Svoboda izrekanja resnice

Miha Kosovel

Nekje na sredi prejšnjega stoletja je nek Francoz, z (nekoliko svobodno) poslovenjenim imenom Janez Pavel Krojač, vzdignil celotno takratno inteligentno mladino s svojim veselim oznanilom, da človek nima nikakršnega bistva po sebi, temveč ima absolutno svobodo, da naredi karkoli iz sebe, da je posameznik edini nosilec svoje lastne usode in da je, kar naredi sam s seboj. Človek je sam sebi svoj lasten projekt. Ni izgovora, ni pardona. V vsakem trenutku ima človek popolno svobodo iz sebe narediti tisto, kar sam hoče, in za to je popolnoma odgovoren. Ljudstvo ga je hvalilo in povzdigovalo v oblake. Veliki Krojač je ljudem pokazal pot krojenja svojega lastnega bistva. Vsak človek je svojega lastnega bitja krojač. Globino človeka, njegovo notranje življenje, njegov poskus dognanja svojega lastnega bitja je razglasil za zlato tele, ki ga človeku vsiljuje oblastna ideologija avtoritarizma, mehkužnosti in konzervativizma, da bi bil postal poslušen člen sistema. da bi bil postal poslušen člen sistema.

Seveda je razumevanje, da so dejanja posameznika njegova lastna odgovornost, popolnoma pravilno in v skladu z vsakodnevno zdravo pametjo. Da so dejanja posameznika vedno njegova lastna odgovornost, je tudi pglavitno učenje katoliške Cerkve. Kdor pozna debato inteligence 19. in zgodnjega 20. stoletja, ve, da sta materializem in kasneje dialektični materializem imela svobodno voljo za nekaj povsem obskurnega, religioznega in iracionalnega. Materija – so dejali – deluje po vzročno posledični nujnosti. V tej nujnosti ni prostora za svobodno voljo. To je lahko bila novost za marksistično strujo, ki ji je pripadal in jo posledično tudi revolucioniral sam Krojač, vendar pa moramo na tem mestu opozoriti na pomembno razliko v pojmovanju. Krščanstvo je pravilo, da je človek odgovoren za svoja dejanja; naj podlega svojim lastnim slabostim ali opravlja največja dela ljubezni, po svojem bistvu ostaja vedno človek – tisti, ki je vedno ljubljen od Boga. Krojačeva svoboda pa je radikalno drugačna. Pravi, da dejanje ni dejanje človeka, temveč dejanje, ki ustvari novo bitje. Nekdo, ki nekaj ukrade, ni le nekdo, ki je nekaj ukradel, temveč je nekdo, ki se je odločil, da je lopov. Nekdo, ki se bori, se je odločil in določil, da je njegovo bistvo biti borec. Na videz lepa in dobra teorija se nam kaj kmalu pokaže v svoji monstrozni obliki. Človek ni več človek, kar govori ni, kar govori človek, kar dela ni več, kar dela človek, temveč tisto, za kar se je odločil, da bo. *Človek je sam sebi projekt!*

Dobrega pol stoletja kasneje lahko vidimo posledice takšne miselnosti. Ni nam treba brskati po socioloških študijah; preprosto lahko gremo na

internetne forume, spletne strani časopisnih hiš ali na socialna omrežja, da vidimo v najjasnejši obliki, kam nas je pripeljala logika samo-projektiranja. Vendar to ni omejeno zgolj na varno zavetje avatarjev. Celotna postmoderna logika, ki bi jo lahko zaobjeli v reku *Sem kar sem, absolutna resnica tako ali tako ne obstaja, temelji na tej miselnosti človeka-projekta*. Zato je današnja doba postala tudi doba pričkanja (in doba *small talka* kot izogibanja pogovoru). Zakonska določila dopuščajo svobodo govora vsakemu govorjenju (razen tistemu, ki je eksplicitno prepovedano) in posledično ima vsaka beseda, kakorkoli je izgovorjena, isto formalno pravico obstoja, naj je tehtna ali ne. Seveda moj namen ni govoriti proti formalni pravici govora. Kaj takega bi bilo tako neumno kot nevarno, predvsem zame, ki se s pravico govora lahko preživljam. Pravica sama ni problematična, problem je govor. Pravica do govora je že na tistem mestu kjer mora biti, govor ni na tistem mestu, kjer bi moral biti. Pravica je v domeni političnega, govor kot govor pa ni v domeni političnega. Ampak začnimo na začetku.

O GOVORU V VSAKODNEVNEM OBČEVANJU

Ni je bolj vsakodnevne stvari, kot je govor. Kot je govorjenje. Še več, če kaj danes obstaja v inflatorni obliki, je to ravno govorjenje. Z vseprisotnim razumevanjem svojih lastnih pravic do govorjenja, pri kateri te nihče ne more več klicati k odgovornosti, je govorjenje izgubilo svojo težo. Govorjenje je tako izgubilo svoj kompas, postalo je samo zase ali za samopromocijo. Po drugi strani pa je vsakodnevno

govorjenje, vsakodnevna komunikacija med ljudmi, (ko grem v trgovino, ko prijatelju povem za novi plošček, ki sem ga odkril in mi je zelo všeč, ko z naključnim komentiram, da je vreme vsako leto bolj nemogoče,) ostala ista, kot je bila, odkar obstaja človek.

Zato si moramo postaviti naivno zdravorazumsko (ne filozofsko, ne sociološko, ne politološko, ne lingvistično, ne biološko, temveč zgolj zdravorazumsko) vprašanje: kaj sploh je govor? Kako naj opredelimo govor? Kaj govor sploh počenja?

DIALOŠKA RAVEN GOVORA

Ta raven je pri vsakemu posamezniku časovno gledano prvi vidik govorjenja. Z govorom, z izrekanjem vedno vzpostavimo neko medsebojno vez, nek odnos. Preden otrok že govori, s svojim glasom zahteva odgovor. Odgovor je pokazatelj, da je bil drugi priklican k odnosu. Govorjenje vzpostavlja vez med osebki. Z govorom nekoga prikličem v bivanje, prikličem ga v skupni svet. Martin Buber nas uči, da se šele z vzpostavitvijo dialoga, s priklicanjem, z vpoklicem drugega, nekega *ti*, lahko vzpostavi neki *jaz*. Preden *jaz* sprejme nekega *ti*, še ni *jaz*, ampak je vse, kar je, saj ne more razločiti med tistim, kar je on, in tistim, kar je drugačno od njega.

Vzpostavitev dialoga je tisto, kar ustvari skupni prostor, neke vrste univerzalnost, kjer se lahko različne drugosti med seboj povežejo. V vsakodnevnom življenju je to npr. pozdrav "Dober dan!"; ki sam ne podaja nikakršne informacije, temveč zgolj vzpostavlja odnos.

RAVEN PODAJANJA

Ta raven je, poleg omenjene, ključna raven govora in hkrati, v nasprotju s prejšnjo, najkompleksnejša, najširša in najbolj temeljna. Govor brez te ravni ne bi bil nič več kot živalsko kruljenje.

Dandanes je postal vzklik "Resnice ni!" neke vrste dogma sodobnosti. Ne bi se rad spuščal v logične pomisleke, ki kažejo na to, da je stavek sam po sebi samomorilski, saj istočasno zanika tisto, kar zatrjuje. Tu je še večji problem: to je izguba pomena, kaj naj bi sploh pomenilo, da je nekaj res, da je nekaj resnično. Kdor to zagovarja, ne ve, kaj naj bi "resnica" oz. "da je nekaj res in nekaj ne" pomenilo. Zdi se jim, kot da je resnica nekaj, ob kar bi lahko zadeli z govorom, in ker smo smrtni, omejeni in kulturno

pogojeni, ali pa ker je preprosto ni, ne bomo mogli nikoli trčiti ob to resnico. To je izredno čudna in neaplikabilna opredelitev resnice. Neaplikabilna predvsem zato, ker se ne sklada z vsakodnevnim življenjem v svetu – z vsakodnevnikom občevanjem med ljudmi.

Torej, kaj ali kje je sploh resnica?

Najprej nam mora biti jasno, da resnica ni nekje *tam zunaj*. In zaradi tega kdor, kakor pravimo, *išče resnico*, ne išče nečesa zunaj, temveč išče resnico *o nečem tam zunaj*. Torej išče, glede na svoj namen, najboljše in najpravilnejšo opredelitev o tistem, kar hoče izvedeti.

Kar nas torej v prvi točki zadeva je, da resnica ni nekaj, kar biva samo za sebe, temveč je resnica (ali neresnica) bistvena točka govora (govora kot podajanja). Brez odnosa do resnice, je govor navadno brbljanje. Govor, ko podaja, nenehno hoče izraziti neko resnico (ali jo prikriti).

Vendar resnica v govoru ni pokazana kot taka. Stavek in resničen kar sam zase. Temveč je resnica odvisna od konteksta in intence. Ko jaz vprašam branjevko, kakšna je vrednost hruške, mi bo branjevka povedala ceno, in če me ne bo hotela opehariti, bo izrazila neko resnico. Če pa bom isto vprašal mistika, mi bo lahko rekel, da je hruška neprecenljiva, saj je edinstvena in enkratna. Oba bosta poskušala povedati resnico¹, ker bosta oba iskreno odgovorila na moje vprašanje. Kar pa ne pomeni, da je več resnic. Če bi prevzeli to tezo, bi mi branjevka rekla istočasno, da stanejo hruške 3 evre in 7 evrov, in da je oboje enako resnično, kar pomeni, da moram plačati obe ceni in hkrati plačati samo eno. Vsako vprašanje nosi s seboj svoj kontekst in odgovor na to vprašanje, če želi biti resničen, je lahko zgolj en.

Vendar je tu treba nekaj dodati. Odgovor je lahko resničen ne kot tak, kot neke vrste formula resničnosti, temveč resničen, ker hoče na pravi način v jeziku izraziti neko drugost, po kateri povprašujemo. Ko zgodovinarja povprašamo o datumu začetka 2. svetovne vojne, nam lahko zgodovinar odgovori na več načinov in vsi bodo resnični. Lahko reče 1939 po Kr., lahko reče 62 let od tega, lahko reče 6497 let po stvarjenju v skladu z dognanji neke fundamentalistične ločine na srednjem zahodu ZDA in vsi tej stavki bodo na enak način resnični. Kar spet ne pomeni, da je več resnic, temveč da lahko isto resnico izrazimo na

¹Seveda sta resnici na različnih ravneh in je ena zagotovo na višji kot druga, kar pa ne moti samega koncepta resnice.

več različnih načinov.²

Nekatere resnice zato lahko izrazimo zgolj v podobni. Primer tega je literatura. Da bi nekomu podali občutek strahu ali pa vrednost poguma, moramo to opisati posredno v podobi. Sama izjava "strah ga je bilo" ali "pogum je dober" nam ne more izraziti občutka in zaradi tega ne poda resnice tega občutja. V to skupino bi lahko šteli tudi želje in zahteve. Za oboje velja, da podajam neko resnico (ali jo seveda prikrivam). Če rečem "želim si motorno žago" ali "kupi mi motorno žago" podajam resnico moje želje, tj. res hočem imeti (to) žago.

Povedano nas pripelje do nekaterih problemov. Zakaj? Ker imamo v govoru opravka z različnimi ljudmi, ki imajo različne zgodovine, kulture ali jezike, pride mnogokrat do nesporazumov. Tako morava jaz in drugi, da lahko govoriva, da si lahko med seboj podajava, biti v istem kontekstu. Če jaz zamenjam mistika z branjevko, ne bova nikoli prišla do istega jezika. Zaradi tega moram vedno, ko govorim z drugim, poleg izrečenih besed razumeti tudi kontekst, v katerem govori. Jaz in drugi si morava uravnati kontekste, uravnati intence, o čem sploh govoriva, ko izrekava besede.

RELIGIOZNI GOVOR

Ta problem se najjasneje pojavlja v religioznem govoru. Problema sta dva: želja po čim pravilnejšem opredeljevanju presežnega in razumevanje presežnega nagovora. Že sv. Avgustin v svojih *Izpovedih* pravi, da čeprav ne moremo nič dokončnega povedati o Bogu, je slabše molčati, kot se truditi govoriti. Občutek, prisotnost, poklic presežnega v nas vzbudi željo po razumevanju, po opredelitvi. Vendar presežno ne more nikoli biti povsem zaobjeto v pojmih. Govorica ne more nikoli ujeti, nikoli zamejiti presežnega. Zato sta se v zgodovini krščanstva izoblikovali dve ravni govora: apofatična in analogična. Prva želi z zanižanjem pokazati na radikalno drugačnost Boga (npr. Bog ni materialen niti racionalen, ni objektivni niti subjektivni). S tem želi pokazati, da vsaka že definirana raven ne more izraziti drugačnosti *Drugega*. Druga pa hoče povedati, da na neki ravni

lahko opredeljujemo presežno, vendar se moramo vedno zavedati, da izrazi ne podajajo resnične opredelitve, temveč so zgolj pripomoček za boljše razumevanje (npr. Bog je dober, vendar drugače dober, kot je dober lahko človek, vendar je izraz še vedno analogen).

Drugi problem pa je razumevanje že navdihnenih besed ali opredelitev npr. Svetega pisma ali dogem. Te ga ne moremo (kot to radi počnejo fundamentalisti) kar tako prevzeti in to dobesedno (torej iz svojega lastnega konteksta) razumeti. Zato se je v skoraj vseh verstvih rodila meditacija, ko ponavljamo določen napev, stavek ali besedo, da se ločimo iz vsakodnevnega sveta in si poskusimo priličiti kontekst. Najbolj znan je v krščanstvu rožni venec, ko skozi meditativno ponavljanje poskušamo razumevati resnico Marije in Jezusovega življenja, trpljenja in skrivnosti.

Religiozni govor nam kaže na dve pomembni komponenti govora kot podajanja. Prva je ta, da govor izraža resnico, čeprav je ne izrabi. Druga je ta, da drugo, ki nagovarja, izraža resnico, vendar je resnica v kontekstu, ki ni nujno naš in se mu zato moramo še priličiti.

ŽELJA PO IZREKANJU RESNICE

Zgoraj sem poskušal opisati govor v vsakodnevni obči uporabi. Govor, ko podaja, vedno podaja resnico izrečenega (ali jo zavestno zakriva). Da bi to razumeli, nam ni potrebno brskati po knjigah, ampak je dovolj, da opazujemo sebe, posebno takrat, ko govorimo o najbolj banalnih vsakodnevnih stvareh. Vendar raven ali predmet govorjenja ne spreminja samega ustroja govorjenja.

Verjetno ni osebe, ki ne bi poznala znamenite pravljice H. C. Andersena *Cesarjeva nova oblačila*, ki vsebuje več modrosti kot velika večina filozofskih, psiholoških in politoloških knjig. V zadnjem prizoru se cesar v svojih neobstojećih oblačilih sprehodi po promenadi. Čeprav nihče ne vidi oblačil, vsi govoričijo o njih. Nekateri, ker se bojijo za svoj ugled, saj naj bi oblačila videli zgolj pametni ljudje. Nekateri, ker se bojijo za svoj družbeni položaj, saj je konec koncev cesar tisti, ki je sveto prepričan in

²Nekateri pa pravijo, da posamezne resnice so, ne obstaja pa absolutna resnica. Tu ne bi rad izgubljal preveč besed, zato bom poskušal zgolj nekoliko razdelati to trditev. Absolutna resnica pomeni resnica absoluta, torej resnična opredelitev absoluta/absolutnega. Če je nekaj takega, kot je absolutno, potem je tudi neka resnica o njem. Lahko pa rečemo, da ni nečesa takšnega, kot je absolut in zato tudi ni resnice o absolutu, saj česar ni, ne moremo opredeliti/definirati. Vendar tu se pojavi problem. V kolikor govorimo o absolutu, moramo vedeti, da je to nepolnopomenski pojem. Zato moramo najprej ta pojem opredeliti. In že opredelitev je lahko pravilna ali ne, resnična ali ne.

zaverovan, da ima najlepša oblačila. Nekateri zaradi drugačnih, meni neznanih interesov in razlogov, sodelujejo v tej farsii. *Le en fantič, glas naivnosti in neukosti, glas neposrednosti in nekultiviranosti, glas ubogih na duhu, izgovori resnico: cesar je nag.* In resnica zaokroži naokoli kot val in v naslednjem trenutku vsi sprevidijo, da je res vse, kar je bilo pred njihovimi očmi tako ali tako že ves čas. Ni mnogih resnic, ni mnogih interpretacij – cesar je pač nag. Če na hitro pogledamo zgodovino borbe za pravico govora, ugotovimo, da je bila pravica do govora vedno razumljena ravno kot pravica do izrekanja resnice. In največkrat sploh ne neke generalne vseobsegajoče resnice (ki ni v pravem pomenu resnica, temveč ideologija), temveč neke jasne navivne resnice – to, da je *cesar nag*. Če hočemo biti direktni: zahteva po pravici do svobode govora je bila zahteva po pravici, da o neki stvari lahko govorimo resnicoljubno. Pravica do govora ni bila mišljena kot pravica do spuščanja zvoka, temveč pravica, da o neki zadevi lahko povemo resnico, ne da bi nam neka moč ali sila to onemogočili. Torej zahteva, da je moj govor, ki želi artikulirati resnico, dopuščen in da je moja vsebina slišana. Vzemimo primer: vzpostavitev matematizirane fizike je nujno zahtevalo kopernikanski preobrat – da zemlja kroži okoli sonca. Vendar ptolemejski (geocentrični) sistem ni bil fizikalen v pravem (sodobnem) pomenu besede, saj je poleg gibanja nebesnih teles, imel še določene filozofske implikacije spiritualističnega dviganja in spuščanja (hierarhija bitnosti, ki so bile rangirane od popolnega proti pomanjkljivemu). Želja po priznanju kopernikanskega sistema je torej želja o ločenosti konteksta, v katerega je sistem, ki se je rodil v filozofskem kontekstu, zasedal še tisti novi, matematizirano natančni, fizikalni sistem. Ali drugi primer: v rani Jugoslaviji se je govorilo, da je to najnaprednejši in najbolj demokratičen sistem. Vendar je bilo med propagando in resnico velika razlika in to izpostaviti, je bilo prepovedano. Želja ljudi je bila izreči resnico tega sistema, ki se skriva za propagando in govori nekaj, dela pa drugo. Ravno tako se prvi amandma ameriške ustave rodi iz izkušnje emigrantov iz držav, kjer je oblastna moč določevala pogoje in omejitve izrekanja resnice. Vendar “eshatološka” borba za pravico do govora nima, glede na povedano, zaželenega in pričakovanega veselega zaključka, in če bi hoteli Andersenovo zgodbo aktualizirati, bi jo morali zaključiti drugače. Tu bi bili še mediji, ki bi v mladitcu videli eno plat zgodbe, v cesarju drugo – in obe bi

obravnavali na isti ravni. In ne samo to. Tudi preostali prebivalci bi se ločili na dve strani: na tiste, ki zagovarjajo izbranost njegovih oblek in beba-vost njihovih nasprotnikov, in tiste, ki zagovarjajo njegovo goloto (in še to verjetno samo zato, ker nasprotujejo monarhiji).

RAZKROJ SKUPNEGA PROSTORA

V obravnavi govora kot podajanja sem hotel pokazati razmerje govora in resnice – resnica je možna zgolj v govoru o nečem, govor pa je tu, da resnico podaja ali jo zakriva.

Če si dovolimo nekoliko smelo naivno tezo, bi lahko rekli, da je stare centre moči (vsaj v Evropi), kot so klerikalizem ali cesarski absolutizem, ugonobila ravno resnica, torej to, da so se bili ljudje pripravljani žrtvovati, da izrečejo resnico. Vendar, kot smo že prej omenili, posledica herojstva ni prinesla zaželenih rezultatov in na prostoru stare moči se ni vzpostavil prostor resnice, temveč prostor novih moči. V modernizmu so se na pogorišču starih moči rodile množice teorij in idej, ki pa niso bile zavezane k resnici, temveč ravno k moči. Ne moreš več reči “to je prav, to je narobe, to je tako, to pa ne”. Vsaka izjava mora že biti utemeljena na celotnem idejnem sistemu. Če rečemo nekoliko plastično: na izpraznjenem mestu moči, kakršnekoli izjave ne moremo jemati v skladu s tem, kar podaja, temveč v skladu s tisto močjo, ki jo izpostavlja. Govor ni govor, ki podaja, temveč govor, ki vzpostavlja novo realnost, tj. novo moč, novo oblast. Temu rečemo svetovni nazor ali (čeprav se bodo mnogi mogoče pritoževali) *ideologija*. Ideologija, kot nam sama beseda pove, je celotna in popolna izpeljava neke ideje. Je želja iz neke ideje narediti vseobsegajočo moč. Ideologija ni govor resnice, temveč govor moči, saj je njen govor samoutemeljen – tj. vzpostavlja pogoje, po katerih so izjave lahko skladne ali ne. Seveda ne rabimo ravno dokazovati, da je dialog med dvema osebam, ki izhajata iz različnih svetovnih nazorov, nemogoč. Če sta oba nosilca nekega vseobsegajočega sistema in so njihove izjave na teh sistemih tudi utemeljene, nimamo pravega dialoga, temveč dva monologa, ki hočeta rekrutirati. Po razumni plati ne moremo priti do nikakršne ideologije ali svetovnega nazora, lahko ju zgolj izberemo, ker nam ponuja lepši svet, skladen z našo idiosinkrazijo ali (kakršnimkoli že) interesom. Ne moremo razumno postati komunisti ali nacisti. Komunizem ali nacizem lahko izberemo kot sistem, ki reprezentira naše interese.

Na tem mestu smo prišli do nove ravni govora, ki pa ni v pravem pomenu raven, kot sta bili zgoraj omenjeni (tj. govor kot vzpostavljanje dialoga in govor kot podajanje). To je raven, ki je vedno prisotna v govoru, ampak kot dopolnilo obeh omenjenih ravni. Filozofinja Alenka Zupančič v izrednem spisu *Zakaj lažemo iz vljudnosti?* (Problemi 5–6, Analecta, Ljubljana, 2002)³ poda primer profesorja, našega dobrega znanca, ki ima izredno slabo in dolgočasno predavanje. Po predavanju nas zaprosi za komentar. Če bi mu rekli “predavanje je bilo slabo in dolgočasno”, bi menil, da imamo nekaj proti njemu osebno. Zato mu moramo reči, če hočemo biti iskreni, “predavanje je bilo zanimivo”. Sam izraz je bilo zanimivo v akademskih krogih označuje dolgočasnost in nizko kvaliteto, vendar na naslovljenca ne učinkuje kot napad. Marsikdaj zato, da bi izrekli resnico, moramo *lagati*. Moramo povedati resnico v preobleki laži, da bi dosegli pravi učinek. Taisto bi lahko rekli pri prvi ravni govora, ki smo jo izpostavili: tudi za vzpostavitev dialoga moramo pravilno učinkovati na osebo. Če nazivamo neznanca, kot se radi v Beogradu znanci med seboj naslavljajo “je**te u p**ku materinu”, ne bomo dosegli zaželjene ravni vzpostavitve dialoga. Praviloma moramo z neznancom vzpostavljati dialog preko učinka spoštovanja. Ta raven (ali bolje, komponenta) je govor kot učinek.

Kot sem že hotel povedati – govor kot učinek, če ga vzamemo kot komponento omenjenima izpostavljenima ravnema govora (govor kot podajanje in govor kot vzpostavitev dialoga), ni problematičen. Problematičen postane, ko se emancipira in začne živeti svoje življenje. Torej, ko se govor kot učinek jemlje kot enakovredna ali celo pomembnejša raven od omenjenih dveh.

Učinka ne moremo ocenjevati v kategorijah resnice, temveč v kategorijah moči. Ni tisti prodajalec, ki ima najboljše blago, ki nas prepriča, temveč tisti, ki poda najboljši učinek, da ima najboljše blago. Učinek ni zavezan k resnici, temveč k sprejemu. Učinek je učinek, dokler učinkuje nekemu. Jaz lahko hodim naokoli kot večina Italijanov brez prebite pare v žepu, vendar bom z obnašanjem in izgledom na okolico učinkoval, kot da sem dedič Fiat.

Učinek se vedno hoče prikazati kot resnica. Je laž v preobleki resnice. Če se učinek ne bi hotel kazati kot resnica, ne bi bil učinek. Prvi hoče učinkovati, da ima zares najboljše blago, drugi, da je

zares bogat. Na enak način tudi ideologija hoče učinkovati, da je zares neka vseobsegajoča resnica posameznika in družbe in da s svojim resničnim poznavanjem teh resnično nudi formulo za boljši svet. V bistvu (torej zares) je pa ideologija zgolj želja po vzpostavitvi najboljše vladavine, najboljše politične moči. Zato se moramo upreti reku, da je komunizem bila dobra ideja, vendar je zaradi človeške komponente bil tako grozen. Ravno obratno, hvalabogu da je bila tam človeška komponenta, da je ta superoblastni sistem naredila vsaj kolikor toliko človeški – in kar je najpomembnejše, da je vodila do njegovega razpada. Seveda nekateri niso gledali na to tako kot jaz, čeprav so v bistvu izrekli zelo podobno trditev: ljudstvo ni dovolj dobro, da bi vzdrževalo komunizem. Vendar je ta izjava podobna izjavi, da so vojaki krivi, da so izgubili vojno. Kar pomeni, da tako kot je vojak dober, če se popolnoma poistoveti s svojim vodstvom, je tudi komunist lahko dober zgolj, če se podredi ideologiji. S tem, da je njegovo govorjenje in delovanje ograjeno od resnice v službi neke ideje.

Kar nas pripelje do že omenjene nezmožnosti dialoga med pripadniki različnih svetovnih nazorov. Govor ni več zavezan resnici, temveč moči. Govor ni govor kot podajanje, temveč preprosto rečeno propaganda. Propaganda se meri na učinek, ki ga ima pri prepričevanju ljudi, in ne na resnico izrečenega.

Ker bo izrečeno lahko naletelo na kritike sodobnikov, češ, kritika ideologije je zelo naivna, saj se pisec sploh ne zaveda, da je sam vpet v ideologijo in z opredeljevanjem drugih ideologij kot laži, želi svojo ideologijo povzdigniti v Resnico (saj konec koncev je zdravi razum nekaj, kar je vedno ideološko definirano), sem primoran podati kratko opombo. Ni res, da je vsak govor in izrekanje že vključeno v neko ideologijo. Eno jabolko in še eno ustvarita dve jabolki in na tem ni nič ideološkega. Ravno tako ni nujno ideološka izjava, če rečem, da integracija priseljencev v Nemčiji ni uspešna, saj o tem čivkajo že vrabci na vejah dreves berlinskega Tiergartena. Vendar je takšna izjava lahko ideološka propaganda, če to izgovori kanclerka na shodu svoje stranke, saj je njeno delo posredovati volivcem svoj program rešitev problemov, ki jih njena država ima, ne pa biti svojim volivcem všečna, ker izgovarja to, kar želijo slišati. →

³Mimogrede, v isti številki problemov je objavljena diplomska naloga našega trenutnega ministra za visoko šolstvo.

VSI SMO SVOJEGA LASTNEGA BISTVA KROJAČI

Moramo biti človeški in zato ne moremo sklepati, da ljudje sprejemajo ideologije zaradi neke zlobe, zaradi neke zavestne želje po dezinformiranju drugih. Ravno nasprotno, ljudje sprejemajo ideologije, ker se hočejo sami ograditi od resnice. Kot pravi stari dobri Bela Hamvas: "Človek počasi ogradi samega sebe, odreče se elementarnemu sporočanju, zdaj govorijo samo še maska, stališče, svetovni nazor, filozofija. /.../ Svetovni nazor pomeni sistem laži, da se človek ne dezinformira občasno in

izjemoma, ampak premišljeno in sistematično, preudarno, vztrajno v eno samo smer, in sicer ne iz interesa, ampak zaradi napačne pozicije v življenju. /.../ Svetovni nazor je rezultat nuje človekove časti, da če je že lagal, mora pri tem vztrajati, je elementarna poštenost, da svojo laž ubrani pred vsakršnim napadom." (Bela Hamvas, *Patmos I*, KUD Apokalipsa, Ljubljana, 2010)

Modernistične ideologije so se izkazale kot tisto, kar so vedno bile, kot moč. Zgodil se je konec velikih zgodb – postmodernizem. Vendar postmodernizem je v korenu pokazal svoje nerazumevanje,

ko je s koncem velikih zgodb razglasil tudi konec resnice. Postmodernizem (zato se pa tudi imenuje post-modernizem) je prevzel modernistično razumevanje, da tisto, kar je moč, lahko imenujemo resnica. Z razglasitvijo konca velikih ideologij je tako mimogrede razglasil konec resnice, konec možnosti izrekanja resnice. Konceptualno postmodernizem ni prekinil z modernizmom, saj istoveti

moč in resnico. In politično pravico do govora razume kot poraz resnice oziroma kot

vzpostavitev več resnic. Vendar kot smo prej omenili, več resnic ne more biti. Lahko je zgolj več moči, več moči, ki stremijo po prevzetju govora.

Na tem mestu se spet vrnimo na začetek – k človeku-projekt, ki ga je tako optimistično pridigal veliki Janez Pavel Krojač. Človek je sam sebi projekt. Bivanje je pred bistvom, bivanje vzpostavlja bistvo. Odločitev bistva je človeku temeljna.

Človek si sam odločuje svoje lastno bistvo.

Ali vse te izjave ne kažejo ravno na moč, ki si jo posameznik vzpostavi nad sabo in svojim govorjenjem, svojim izrekanjem, svojim sporočanjem? Ali ni govorjenje da-

našnjega posameznika ravno govorjenje o svojem bistvu, ki ga je vzpostavil? Ali ni današnji človek, ko govori, ko izreka, kot logotip, kot dizajn, kot reklamni pano, kot oglas samega sebe? Odločiti se o sebi je narediti iz sebe politično manifestacijo. Govor pa je vzpostavitev samega sebe kot tisto, za kar sem se sam odločil. Zato je avatar. Zato je učinek.

Janez Pavel Krojač in njegovo veselo oznanilo pa se nam pokaže v drugačni luči: ne kot krojač svoje lastne usode, temveč ... kot krojač cesarjevih novih oblačil. •